

Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılığı ile COVID-19 Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Tanımlayıcı Çalışma

Examining the Relationship Between Psychological Resilience of Nursing Students and COVID-19 Phobia: Descriptive Study

^{1b} Berna ARİFOĞLU^a, ^{1b} Sinem DAĞ CANATAN^a

^aDoğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gazimağusa, KKTC

Bu çalışma, 7. Uluslararası 11. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi'nde (18-20 Ekim 2023, Ankara) sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Amaç: Bu araştırma, bir üniversitede öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarıyla koronavirüs hastalığı-2019 [coronavirus disease-2019 (COVID-19)] korkusu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapıldı. **Gereç ve Yöntemler:** Tanımlayıcı türdeki bu araştırma, 317 kişinin katılımıyla Kıbrıs'ın kuzeyinde yer alan bir üniversitede Şubat-Mart 2022 yılında yüz yüze ortamda gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması, kişisel bilgi formu, COVID-19 Fobisi Ölçeği [COVID-19 Phobia Scale (C19P-S)] ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ile yapıldı. Verilerin analizinde yüzdeler, ortalama, standart sapma ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırmanın uygulanması öncesinde etik kurul izni katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onamı ve kullanılan ölçekler için izinleri e-mail yoluyla alınmıştır. **Bulgular:** Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %30'unun COVID-19 tanısı aldığı, %47'sinin karantinede kaldığı, %48'inin ailesinde COVID-19 olduğu ve COVID-19 fobisinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %32,8'inin pandemi sürecinde zorlanmasına rağmen büyük oranının (%88) psikolojik destek almadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği puanı ile C19P-S psikolojik alt ölçeği puanı arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki ($r=0,113$; $p<0,05$), yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği aile uyumu alt ölçeği ile C19P-S psikolojik alt ölçeği arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki ($r=0,116$; $p<0,05$) bulunmuştur. Öğrencilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kendilik algısı alt ölçeği puanı ile C19P-S somatik alt ölçeği puanı arasında negatif yönde zayıf ilişki ($r=-0,114$; $p<0,05$) bulunmuştur. **Sonuç:** Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının iyi düzeyde olduğu ve COVID-19 korkularının orta düzeyde olduğu belirlenmiş, öğrencilerin psikolojik dayanıklılığıyla COVID-19 korkusu arasında zayıf negatif ilişki tespit edilmiştir. Bu konuda yapılacak araştırmaların daha büyük örneklemelerde ve farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilerle yapılarak karşılaştırılması önerilir.

ABSTRACT Objective: Research was conducted to examine the relationship between the psychological resilience and coronavirus disease-2019 (COVID-19) phobia of nursing students studying at a university. **Material and Methods:** This descriptive research was carried out in a face-to-face environment in February-March 2022 at a university in the North of Cyprus with the participation of 317 people Personal information form, COVID-19 Phobia Scale (C19P-S) and Resilience Scale for Adults (RAS) were used for data collection. Percentage, mean, standard deviation, descriptive statistics and Pearson correlation analysis were used to analyze the data. Prior to the implementation of the research, ethics committee approval, written informed consent of the participants, and permission for the scales used were obtained via e-mail. **Results:** The participants had a moderate level of COVID-19 phobia, 30% were diagnosed with COVID-19, 47% stayed in quarantine, and 48% had family members diagnosed with COVID-19 and COVID-19 fears were determined to be at a medium level. Although 32.8% of the students had difficulties during the pandemic process, it was determined that the majority (88%) did not receive psychological support. There is a weak positive relationship between the students' psychological resilience structural style subscale score and the C19P-S psychological subscale score ($r=0,113$; $p<0,05$), and a weak positive relationship between the PSD Family Harmony subscale and the C19P-S psychological subscale ($r=0,116$; $p<0,05$) was found. A weak negative correlation ($r=-0,114$; $p<0,05$) was found between the students' Self-Perception Subscale Score and the C19P-S somatic subscale score. **Conclusion:** In this study, it was determined that the psychological resilience of nursing students was at a good level and their fear of COVID-19 was at a moderate level, and a weak negative relationship was found between students' psychological resilience and fear of COVID-19. It is recommended that research on this subject be conducted on larger samples and with students studying in different departments and compared.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; psikolojik dayanıklılık; korku

Keywords: COVID-19; psychological resilience; phobia

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Arifoğlu B, Dağ Canatan S. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığı ile COVID-19 korkusu arasındaki ilişkinin incelenmesi: Tanımlayıcı çalışma. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci. 2024;16(2):562-8.

Correspondence: Berna ARİFOĞLU

Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gazimağusa, KKTC

E-mail: arifogluberna@gmail.com



Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 27 Nov 2023

Received in revised form: 29 Mar 2024

Accepted: 23 Apr 2024

Available online: 26 Apr 2024

2146-8893 / Copyright © 2024 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Çin'in Hubei eyaletinin Vuhan şehrinde, Aralık 2019 yılında sebebi bilinmeyen bir enfeksiyon hastalığı ortaya çıkmıştır. Bu vakalarda, yeni bir virüs tespit edilmiş ve hastalık hızlı bir şekilde yayılarak küresel bir halk sağlığı sorunu hâline gelmiştir.^{1,2} Çok fazla kişinin ölümüne sebep olan bu enfeksiyon hastalığından, 11 Mart 2020 yılında pandemi ilan edilip durumun ciddiyeti üzerinde durulmuş ve bu hastalık daha sonra koronavirüs hastalığı-2019 [coronavirus disease-2019 (COVID-19)] olarak tanımlanmıştır. Yaygın belirtileri öksürük, dispne, ateş, kas ağrısı ve yorgunluk olan COVID-19'dan tüm dünyada ölüm sayısının 3 yıllık süreçte 6 milyonu geçtiği bildirilmektedir.^{1,3}

COVID-19 salgını, dünya çapında büyük bir etki yarattığı gibi bireylerin ve ulusların fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal olarak refahını da etkilemiştir. COVID-19 hızla yayılmaya devam etmiş ve insanlar arasında önemli düzeyde korku ve endişeye neden olmuştur.^{4,5} COVID-19 salgını üniversite öğrencilerinde ise COVID-19 haberlerine aşırı maruz kalma, karantinaya girme, sosyal medyaya erişim sürelerinin artması, stres ve kaygıya yol açmıştır.⁶ Öğrenciler, derslerini uzaktan eğitimle sürdürmek durumunda kalmışlardır. Uygulamalı dersleri olan hemşirelik öğrencileri bu durumdan ciddi olarak etkilenmiştir. Eğitim modelinin değişmesiyle, teorik derslerin çevrim içi yapılması ve klinik uygulama yapamamanın yarattığı stres, hemşirelik öğrencilerinde ayrıca kaygıya yol açmıştır.⁷ "Psikolojik dayanıklılık" bireylerin yaşadığı sıkıntılı durumlara olumlu bir şekilde uyum sağlayabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir.⁸ Aynı zamanda zor yaşamsal olaylar karşısında (yoksulluk, boşanma, doğal afetler, hatta şehir değiştirme ya da taşınma vb.) bireyin toparlanması ve sorunların başarılı bir şekilde çözümleyebilmesi olarak ifade edilmektedir.⁹ Yapılan araştırmalar dayanıklılık düzeyleri iyi olan bireylerde kaygı belirtilerinin daha az görüldüğünü belirtmektedir.¹⁰ Pandeminin erken döneminde yapılan bir çalışmada, COVID-19 korkusu ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş, psikolojik dayanıklılığın COVID-19 korkusu puanlarının %19'unu açıkladığı ortaya konmuştur.¹¹ Bir başka çalışmada ise psikolojik dayanıklılığın COVID-19 korkusu üzerinden ve doğrudan öznel iyi oluş üzerinde

etkili olduğu bulunmuştur.¹² Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü psikolojik dayanıklılığın COVID-19'un psikolojik etkileri ile başa çıkmada önemli olduğunu belirtmiştir.¹³ Hemşirelik öğrencilerinde COVID-19'un psikolojik etkilerini minimum düzeyde tutabilmek önem taşımaktadır. Bu noktada salgının getirdiği tehlikelere yönelik korkuyla yüzleşme, kabul etme ve üstesinden gelebilmenin temelinde psikolojik dayanıklılık kavramı büyük ölçüde etkilidir. Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 salgınının olumsuz etkilerine karşı mücadelede de daha etkin olacakları düşünülmektedir.

Tüm bu nedenlerle araştırma, hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığıyla COVID-19 korkusu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

ARAŞTIRMA SORULARI

1. Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 Fobisi Ölçeği'nden [COVID-19 Phobia Scale (C19P-S)] aldığı puan ortalaması nedir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden aldığı puan ortalaması nedir?
3. Hemşirelik öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden aldıkları puanla C19P-S'den aldıkları puan arasında ilişki nedir?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN ŞEKLİ

Bu araştırma tanımlayıcı türde yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Bölümde 2021-2022 yılı Güz döneminde kayıtlı toplam öğrenci sayısı 391 idi. Evrenin tamamına ulaşmanın hedeflendiği çalışmada evrenin %80'ine ulaşılmıştır. Örneklem seçimi yapılmadan çalışmaya gönüllü olarak katılan 317 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırma Şubat-Mart 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Sosyodemografik özellikler formu, ölçekler ve bilgilendirilmiş gönüllü olur formu yazılı olarak araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilere uygun bir

saatte dağıtılarak gözetmen eşliğinde doldurmaları sağlanmıştır.

VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu araştırmanın verileri ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma amacı ve yöntemi konusunda öğrencilere bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden, yüz yüze anket tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır.^{14,15} Anketler ortalama 5-10 dk sürmüştür.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Sosyodemografik Özellikler Formu

Konu ile ilgili literatür taranarak öğrenci bilgi formu, katılımcıların, cinsiyet, yaş, medeni hâli, eğitim durumu, gelir düzeyi, COVID-19 tanısı alma durumu, karantinada kalma durumu, pandemiyle ilgili yaşadıkları duyguları belirleyen 7 sorudan oluşmuştur.^{1,3,4,6,7,9}

C19P-S

C19P-S'nin, Arpacı ve ark. tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tip olup, 20 madde ve 4 alt boyutu vardır. Bunlar; psikolojik, somatik, ekonomik ve sosyal alt boyuttur. Ölçek maddeleri, 1 "kesinlikle katılmıyorum" ile 5 "kesinlikle katılıyorum" olarak ifade edilmektedir. Ölçekten alınabilecek puan toplamda en az 20 en çok 100'dür. Ölçeğin alt boyutlarında psikolojik alt boyut en düşük 6 en fazla 30 puan, psikosomatik 5-25 puan, sosyal 5-25 puan ve ekonomik 4-20'dir. Alınan yüksek puan alt boyutlardaki ve fobideki yüksekliğe işaret eder. C19P-S'nin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,92'dir.¹⁴ Araştırmada elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,93'tür.

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Friborg ve ark. tarafından 2003 yılında geliştirilmiş olup, Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarını Basım ve Çetin yapmıştır.¹⁵ Altı alt boyuttan oluşan ölçeğin boyutları; aile uyumu, gelecek algısı, kendilik algısı, yapısal stil ve sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklardır. Toplamda 33 maddeden oluşan ölçek, beşli Likert tiptedir. Ölçek maddelerinin değerlendirilmesi serbest bırakılmıştır, puanlar arttıkça psikolojik dayanıklılığın artması isteniyorsa, cevap

kutucuklarının soldan sağa doğru 12345 olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Cronbach alfa kat sayısı 0,86'dır.¹⁵ Araştırmada elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,85'dir.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Çalışmanın istatistiksel analizleri SPSS 26.0 (IBM, ABD) ile yapılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulguları yüzdelik olarak, C19P-S ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanları ise ortalama, standart sapma değerleriyle verilmiştir. C19P-S ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanları arasındaki ilişkilerde Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

ÇALIŞMANIN ETİK YÖNÜ

Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (tarih: 12 Ocak 2022; no: ETK00-2022-0049) etik kurul izni alınmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcılardan yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan ölçekler için araştırmacılar e-posta yoluyla izin alınmıştır. Çalışma, Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yapılmıştır.

BULGULAR

ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı verilmiş olup, araştırmaya dâhil edilen bireylerin yaş ortalamasının 21,2±2,03 olduğu, %64,7'sinin kadın, %32,2'sinin birinci sınıfta, %41'inin en uzun yaşadığı yerin ilçe olduğu, %50'sinin gelirinin giderine eşit olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %30'unun COVID-19 tanısı aldığı, %47'sinin karantinada kaldığı, %48'sinin ailesinde COVID-19 olduğu, %88'inin psikolojik destek almadığı, %32'sinin pandemide yaşadığı duygulardan zorlandığı belirlenmiştir (Tablo 1).

KATILIMCILARIN C19P-S VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ÖLÇEKLERİ PUAN ORTALAMALARI

Tablo 2'de katılımcıların C19P-S Ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 44,2±15,3 olarak belirtilmektedir. Öğrencilerin C19P-S psikolojik alt boyutundan ortalama 15,7±5,5 puan, somatik alt boyutundan

TABLO 1: Öğrencilerin sosyodemografik ve COVID-19 ile ilgili özellikleri (n=317).

Değişkenler	n	%
Yaş ortalaması 21,2 (minimum: 18, maksimum: 33 SS=2,03)		
Cinsiyet		
Kadın	205	64,7
Erkek	112	35,3
Sınıf		
Birinci	102	32,2
İkinci	93	29,3
Üçüncü	65	20,5
Dördüncü	57	18,0
En uzun yaşanılan yer		
İl	102	32,2
İlçe	130	41,0
Köy	85	26,8
Gelir durumu		
Gelir giderden az	108	34,1
Gelir gidere eşit	161	50,8
Gelir giderden fazla	48	15,1
COVID-19 tanısı alma durumu		
Evet	97	30,6
Hayır	220	69,4
Karantinada kalma durumu		
Evet	151	47,6
Hayır	166	52,4
Ailenin COVID-19 durumu		
Olan	155	48,9
Olmayan	146	51,1
Psikolojik destek alma durumu		
Pandemi sürecinde destek alan	10	3,2
Pandemiden önce destek alan	28	8,8
Psikolojik destek almayan	279	88,0
Pandemiyle ilgili duygular		
Zorlanma	104	32,8
Yorgun	28	8,8
Kaygılı	35	11,0
Sıkılma	46	14,5
Üzgün	15	4,7
Belirsiz ve yalnız	31	9,8
Hissiz	58	18,3

SS: Standart sapma.

8,9±4,0 puan, sosyal alt boyutundan 11,4±4,2 puan, ekonomik alt boyutundan 8,0±3,3'tür. Katılımcıların Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genel ortalamalarının 122,2±20,6 puan olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği alt boyutları ortalamaları; kendilik algısı 22,4±5,3 puan, gelecek algısı 14,5±3,9 puan, yapısal stil 13,9±3,6 puan, sosyal yeterlik 21,2±4,9 puan, aile

uyumu 22,3±5,1 puan, sosyal kaynak 27,8±5,5 puan olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

KATILIMCILARIN C19P-S VE YETİŞKİNLER İÇİN PSIKOLOJİK DAYANIKLILIK ÖLÇEKLERİ PUAN ORTALAMALARI KORELASYONLARI

Tablo 3'te öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puanlarıyla C19P-S puanları arasındaki korelasyonlar gösterilmiştir. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puanı, C19P-S toplam puanı ile negatif yönde zayıf ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($r=-0,007$; $p>0,05$). Öğrencilerin psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği puanı ile C19-PS psikolojik alt ölçeği arasında pozitif yönde zayıf ilişki ($r=0,113$; $p<0,05$), psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği ile C19P-S psikolojik alt ölçeği arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki ($r=0,116$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Psikolojik dayanıklılık kendilik algısı alt ölçeği puanı ile C19P-S somatik alt ölçeği arasında negatif zayıf ilişki ($r=-0,114$; $p<0,05$) tespit edildi (Tablo 3).

TARTIŞMA

Beklenmeyen bir anda ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını özellikle sağlık sisteminde ve eğitim sisteminde değişimlere yol açmıştır. Klinik uygulamalarla meslek yaşamına hazırlanan hemşirelik öğrencileri bu zorlu süreçte uzaktan eğitim sistemine uyum sağlamaya çalışmış ve bu dönemde psikolojik sorunlar yaşamıştır.^{7,16,17} Bireyin karşılaştığı zorlu durumların üstesinden gelmesinde koruyucu bir faktör olan psikolojik dayanıklılığın COVID-19 korkusu ile ilişkili olabileceği düşünülerek, çalışmada hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarıyla COVID-19 korkusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%69,4) COVID-19 tanısı almadığı, ancak %47,6'sının karantinada kaldığı ve %32'sinin pandemide yaşadığı duygulardan zorlandığı %18'inin hissiz, %11'inin kaygılı olduğu belirlenmiştir. Sarı ve ark. tarafından yapılan nitel çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin COVID-19'a ilişkin üzgün, endişeli, sitemli ve umutsuz hissettiği, bazı öğrencilerin kendilerini yalnız, çaresiz, değersiz ve öfkeli olarak hissettikleri belirtilmiştir.¹⁸ Salgın durumlarının belirsizliği taşıması nedeniyle öğrencilerin yaşadığı

TABLO 2: Öğrencilerin COVID-19 Fobisi Ölçeği ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puan ortalamaları (n=317).

	\bar{X}	SS	Minimum	Maksimum
COVID-19 Fobisi Ölçeği	44,22	15,34	20	100
Psikolojik alt boyut	15,76	5,55	6	30
Somatik alt boyut	8,94	4,02	5	25
Sosyal alt boyut	11,46	4,24	5	25
Ekonomik alt boyut	8,05	3,35	4	20
Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	122,27	20,68	77	161
Kendilik algısı	22,46	5,30	6	30
Gelecek algısı	14,55	3,90	4	20
Yapısal stil	13,90	3,69	4	20
Sosyal yeterlik	21,20	4,99	10	30
Aile uyumu	22,31	5,14	7	30
Sosyal kaynak	27,82	5,57	14	62

SS: Standart sapma.

TABLO 3: Öğrencilerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği alt boyutları ile C19P-S alt boyutları arasındaki ilişki (n=317).

Değişkenler	C19P-S	Psikolojik alt boyutu	Somatik alt boyutu	Sosyal alt boyutu	Ekonomik alt boyut
Erişkinler için psikolojik dayanıklılık boyutu	-0,007	0,065	-0,105	0,002	-0,017
Kendilik algısı alt boyutu	-0,054	-0,022	-0,114*	-0,041	-0,022
Gelecek algısı alt boyutu	-0,019	0,002	-0,059	-0,012	-0,003
Yapısal stil alt boyutu	0,089	0,113*	0,027	0,080	0,086
Sosyal yeterlik alt boyutu	-0,049	0,007	-0,107	-0,048	-0,049
Aile uyumu alt boyutu	0,039	0,116*	-0,074	0,046	0,016
Sosyal kaynak alt boyutu	-0,013	0,071	-0,096	0,003	-0,068

*p<0,05; C19P-S: COVID-19 Fobisi Ölçeği.

duyguları ifade edebilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, çalışmamıza benzer olarak Çalışkan ve ark.nın, Karadeniz ve ark.nın, Yazıcı ile Ökten'nin çalışmasında, Türkiye'de hemşirelik öğrencilerinde yaptıkları çalışmada, COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu bulunmuştur.^{16,17,19} Alsolais ve ark. Suudi Arabistan'da hemşirelik öğrencilerinde yaptıkları çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu yaşadıkları bulunmuştur.²⁰ Bu araştırmalarda belirlenen COVID-19 korkusu puan ortalamaları araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir. De Los Santos ve ark. Filipinler'de hemşirelik öğrencilerinde yaptıkları çalışmada, COVID-19 korkusunu araştırmamız sonucundan daha yüksek düzeyde bulmuştur.²¹

“Psikolojik dayanıklılık” bireylerin zor yaşam olaylarıyla baş etme ve kendisini toparlama gücü ya da değişimin üstesinden gelme yeteneği olarak anlaşılabılır.¹² Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığının iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde çalışmamıza benzer olarak, pandemi öncesi hemşirelik öğrencileriyle Güngörmüş ve ark.nın, Avcı ve Sabancıoğulları'nın yaptıkları çalışmalarda, psikolojik dayanıklılıklarının iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir.^{22,23} COVID-19 pandemisi döneminde Spurr ve ark.nın Kanada'da hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, psikolojik dayanıklılıklarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.²⁴ Üniversite öğrencilerinin COVID-19 kısıtlamaları sırasında psikolojik dayanıklılıklarını analiz eden bir çalışmada, öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.²⁵ Cırık ve ark.nın yaptığı araştırmada,

hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığı orta düzeyde bulunmuştur.²⁶ Hemşirelik öğrencilerinin değişime uyum sağlama ve pandeminin getirdiği zorlukların üstesinden gelme konusunda daha yüksek bir yeteneğe sahip oldukları söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarıyla COVID-19 korkusu puan toplamı arasında negatif yönde zayıf ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça COVID-19 korkuları azalmaktadır. Çalışma sonucumuza benzer şekilde Tural ve Efe'nin ve Altundağ'ın yaptıkları çalışmalarda, COVID-19 korkusu ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.^{11,27} Döğer ve ark.nın ergenlerle yaptıkları çalışmada, COVID-19 korkusu ile psikolojik dayanıklılık negatif anlamlı ilişki bulunmuştur.²⁸ Paredes ve ark. tarafından 2021 yılında yapılan çalışmada, psikolojik dayanıklılığın COVID-19 nedeniyle algılanan tehdit ve gelecek kaygısından koruduğu ifade edilmektedir.²⁹ Ayrıca Yeşil ve Mavi'nin psikolojik dayanıklılığın COVID-19 korkusu üzerine etkisini incelediği çalışmada, psikolojik dayanıklılık ve COVID-19 korkusu pozitif yönde anlamlı ilişki olmadığı saptanmıştır.³⁰ Literatürdeki bu veriler ışığında yüksek psikolojik dayanıklılığın COVID-19 korkusu açısından koruyucu bir faktör olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği puanı ile C19-PS psikolojik alt boyutu arasında pozitif zayıf anlamlı ilişki, PSD aile uyumu alt ölçeği ile C19P-S psikolojik alt ölçeği arasında pozitif zayıf anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Yapısal stil, kişinin kendine güvenini, öz disiplini tanımlamaktadır. Aile uyumu ise kişinin en yakınlarıyla olan uyumunu ifade etmektedir. Bu sonuç, kendine güveni yüksek olan ve aile uyumu iyi olan öğrencilerin COVID-19'un psikolojik etkilerine karşı daha hassas olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kendilik algısı alt ölçek puanı ile C19P-S somatik alt boyutu arasında negatif zayıf ilişki tespit edilmiştir. Araştırmamızın bulgusuna benzer şekilde Ran ve ark. çalışmasında, psikolojik dayanıklılık ve somatizasyon belirtileri arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.³¹ Alt ölçekler arasındaki bu negatif ilişkiyle ilgili bireyin

kendine ilişkin olumlu algısının COVID-19'a yönelik somatik korkularını azalttığı yorumu yapılabilir.

SINIRLILIKLAR

Araştırmamızın tek bir üniversitede hemşirelik bölümü öğrencileriyle yapılması sınırlılığını oluşturmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, pandemi sonrasında hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığıyla COVID-19 korkusu arasındaki ilişki tespit edilerek, hemşirelik öğrencilerinin pandemi sonrası dönemde psikolojik dayanıklılığının "iyi" düzeyde olduğu ve COVID-19 korkularının "orta" düzeyde olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığıyla COVID-19 korkusu arasında zayıf negatif ilişki tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, gelecekte yapılacak olan araştırmaların daha büyük örneklemelerde ve farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilerle yapılarak karşılaştırılması önerilir.

Teşekkür

Araştırmamızın "kaynak taraması" ve "etik kurul başvuru dosyası"nın hazırlanmasındaki katkılardan dolayı 2020 yılında araştırma görevlimiz olan (maalesef bir trafik kazası sonucu halen komada olan) Dilara Aldanoğlu'na teşekkür ederiz.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Berna Arifoğlu, Sinem Dağ Canatan; **Tasarım:** Berna Arifoğlu, Sinem Dağ Canatan; **Denetleme/Danışmanlık:** Berna Arifoğlu; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Sinem Dağ Canatan; **Analiz ve/veya Yorum:** Berna Arifoğlu; **Kaynak Taraması:** Sinem Dağ Canatan; **Makalenin Yazımı:** Berna Arifoğlu, Sinem Dağ Canatan; **Eleştirel İnceleme:** Berna Arifoğlu, Sinem Dağ Canatan; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Berna Arifoğlu, Sinem Dağ Canatan.

KAYNAKLAR

1. Işıklı AG, Şen H, Soydaş D. Evaluation of the psychological resilience, professional satisfaction and fear levels of nurses with and without COVID-19 diagnosis. *J Psychiatric Nurs.* 2021;12(4):281-7. [Crossref]
2. Wu P, Fang Y, Guan Z, Fan B, Kong J, Yao Z, et al. The psychological impact of the SARS epidemic on hospital employees in China: exposure, risk perception, and altruistic acceptance of risk. *Can J Psychiatry.* 2009;54(5):302-11. [Crossref] [PubMed] [PMC]
3. Euronews. [Erişim tarihi: 10 Mart 2023]. [Link]
4. Aksoy A, Abiç A, Değirmenci F, Vefikuluçay Yılmaz D. The relationship between quality of life and fear of Turkish individuals during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Arch Psychiatr Nurs.* 2021;35(5):472-8. [Crossref] [PubMed] [PMC]
5. Torales J, O'Higgins M, Castaldelli-Maia JM, Ventriglio A. The outbreak of COVID-19 coronavirus and its impact on global mental health. *Int J Soc Psychiatry.* 2020;66(4):317-20. [Crossref] [PubMed]
6. Nehir S, Tavşanlı GN. Covid-19 pandemisinin hemşire ve ebe öğrencilerin korku ve kontrol algısı üzerindeki etkisi [The effect of Covid-19 pandemic on the nursing and midwifery students' perception of fear and control]. *Medical Sciences.* 2021;16(2):141-50. [Crossref]
7. Bilik Ö, Kankaya ED, Edeer AD. Hemşirelik öğrencilerindeki koronavirus korkusunun öğrenme ve ders çalışma yaklaşımlarına etkisinin incelenmesi: tanımlayıcı bir araştırma [Investigation of the effect of fear of coronavirus in nursing students on learning and study approaches: a descriptive research]. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri.* 2022;14(4):1079-89. [Crossref]
8. Çam O, Büyükbayram A. Hemşirelerde psikolojik dayanıklılık ve etkileyen faktörler [Nurses' resilience and effective factors]. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi.* 2017;8(2):118-26. [Link]
9. Yiğitbaş Ç, Ağcay BÇ, Erdoğan Y, Taş Z, Özdemir DH, Gökçe T, et al. Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık [Psychological resilience in nursing students]. *Health Care Acad J.* 2018;5(3):220-5. [Crossref]
10. Fredrickson BL, Tugade MM, Waugh CE, Larkin GR. What good are positive emotions in crises? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *J Pers Psychol.* 2003;84(2):365-76. [Crossref] [PubMed] [PMC]
11. Altundağ Y. Erken dönem covid-19 pandemisinde covid-19 korkusu ve psikolojik dayanıklılık [Fear of Covid-19 and resilience during the early Covid-19 pandemic]. *Ekev Akademi Dergisi.* 2021;25(85):499-516. [Crossref]
12. Satici SA, Kayis AR, Satici B, Griffiths MD, Can G. Resilience, hope, and subjective happiness among the Turkish population: fear of Covid-19 as a mediator. *International Journal of Mental Health and Addiction.* 2020;1-16. [Crossref] [PubMed] [PMC]
13. Kluge, H. H. P. (2020). Statement - Physical and mental health key to resilience during COVID-19 pandemic [Erişim tarihi:26 Mart 2024]. [Link]
14. Arpaci I, Karataş K, Baloğlu M. The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Pers Individ Dif.* 2020;164:110108. [Crossref] [PubMed] [PMC]
15. Basım HN, Çetin F. Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması [The reliability and validity of the resilience scale for adults Turkish version]. *Türk Psikiyatri Dergisi.* 2011;22(2):104-14. [Link]
16. Çalışkan E, Kargin M, Ersöğütçü F. Hemşirelik öğrencilerinde covid-19 korkusu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutum arasındaki ilişki [The relationship between fear of Covid-19 and attitude towards nursing profession among nursing students]. *Stead.* 2021;30(3):170-80. [Crossref]
17. Karadeniz E, Özdemir A, Serin EK. Hemşirelik Öğrencilerinin pandemi sürecinde Covid 19 korkusu, ölüm kaygısı ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişki [The relationship between the fear of Covid-19, death anxiety and psychological resilience of nursing students during the pandemic process]. *Mersin Üniv. Sağlık Bilim Dergisi.* 2023;16(2):259-69. [Link]
18. Sarı ES, Vekli GS, Kızıltan B. Hemşirelik öğrencilerinin Covid-19'a ilişkin algıları ve zihinsel imajları [Nursing students' perceptions and mental images of Covid-19]. *Güncel Hemşirelik Çalışmaları.* 2023. [Link]
19. Yazıcı HGN, Ökten Ç. Nursing students' clinical practices during the COVID-19 pandemic: Fear of COVID-19 and anxiety levels. *Nurs Forum.* 2022;57(2):298-304. [Crossref] [PubMed]
20. Alsolais A, Alquwez N, Alotaibi KA, Alqarni AS, Almalki M, Alsolami F, et al. Risk perceptions, fear, depression, anxiety, stress and coping among Saudi nursing students during the COVID-19 pandemic. *J Ment Health.* 2021;30(2):194-201. [Crossref] [PubMed]
21. De Los Santos JAA, Labrague LJ, Falguera CC. Fear of COVID-19, poor quality of sleep, irritability, and intention to quit school among nursing students: A cross-sectional study. *Perspect Psychiatr Care.* 2022;58(1):71-8. [Crossref] [PubMed] [PMC]
22. Güngörmüş K, Okanlı A, Kocabeyoğlu T. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler [Factors influencing resilience in nursing students]. *Journal of Psychiatric Nursing.* 2015;6(1):9-14. [Link]
23. Avcı D, Sabancıoğulları S. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi [Analyzing the resilience levels of nursing students according to various variables]. *Literatür Sempozyum.* 2015;2(6):23-9. [Link]
24. Spurr S, Walker K, Squires V, Redl N. Examining nursing students' wellness and resilience: An exploratory study. *Nurse Educ Pract.* 2021;51:102978. [Crossref] [PubMed]
25. Sarmiento SA, Ponce SR, Bertolin GA. Resilience and COVID-19. An analysis in university students during confinement. *Education Sciences.* 2021;11(9):533. [Crossref]
26. Cırık AV, Aksoy B, Gül U. COVID-19 Sürecinde hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve baş etme stratejileri: tanımlayıcı çalışma [Psychological resilience levels of nursing students and coping strategies in the COVID-19 process: descriptive study]. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi.* 2021;13(3):693-703. [Crossref]
27. Tural V, Efe M. Bireylerin psikolojik sağlamlık ve Covid-19 korkularının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi [Examining individuals psychological resilience and COVID-19 fears according to various variables]. *The Journal of International Social Research.* 2020;13(74):319-25. [Link]
28. Döğer SS, Zengin G, Önal G. Ergenlerin Covid-19 korkusunun psikolojik dayanıklılık düzeylerine etkisinin incelenmesi [Investigation of the effect of adolescents' fear of COVID-19 on psychological resilience levels]. *Journal of Social Reserch and Behavioral Sciences.* 2022;8(16):624-37. [Crossref]
29. Paredes MR, Apaolaza V, Fernandez-Robin C, Hartmann P, Yañez-Martinez D. The impact of the COVID-19 pandemic on subjective mental well-being: The interplay of perceived threat, future anxiety and resilience. *Pers Individ Dif.* 2021;170:110455. [Crossref] [PubMed] [PMC]
30. Yeşil S, Mavi Y. Psikolojik dayanıklılığın Covid-19 korkusu üzerine etkisi: bir alan araştırması [The effect of psychological resilience on the fear of Covid-19: a field research]. *Kahramanmaraş Sütçü İmam University Journal of Social Sciences.* 2021;18(3):2281-307. [Crossref]
31. Ran L, Wang W, Ai M, Kong Y, Chen J, Kuang L. Psychological resilience, depression, anxiety, and somatization symptoms in response to COVID-19: A study of the general population in China at the peak of its epidemic. *Soc Sci Med.* 2020;262:113261. [Crossref] [PubMed] [PMC]